МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН ТА
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

ОДЕСА
2023

УДК 340.15(4/8)(072)
І-907

Укладач:
О. І. Донченко, кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Рецензенти:
І. В. Борщевський, кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
А. В. Левенець, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та правосуддя економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рекомендовано вченою радою економіко-правового факультету
ОНУ імені І. І. Мечникова
Протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.

І-907 **Історія** держави та права зарубіжних країн [Електронний ресурс] : електронні методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Право» / уклад. О. І. Донченко. – Одеса, 2023. – 68 с. – 0,5 МБ.

У методичних рекомендаціях розкривається програма курсу, даються вказівки для опанування лекційним матеріалом, наведено основні положення до вивчення дисципліни «Історія держави та права України» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Право» спеціальності 081.

Метою методичних рекомендацій є надання здобувачам допомоги при підготовці до практичних занять та під час самостійної роботи.

УДК 340.15(4/8)(072)

© Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

1. ВСТУП ……..……..…. 4

2. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ ……..……..... 6

3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ……...……..….. 10

4. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСИПЛІНИ ……..…..….. 47

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНИХ ЗАВДАНЬ ……..……..……. 49

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ ……..……..…… 55

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ 62

ВСТУП

Мета дисципліни - оволодіння здобувачами базовими теоретичними знаннями про загальні закономірності і характерні особливості виникнення, розвитку, функціонування, зміни різних типів та форм держави і права країн світу на всіх етапах їх розвитку; з'ясування питань занепаду історичних типів держави та права, форм держави та права, їх різновидів, причин і наслідків організаційних і структурних змін у державному апараті і системах права.

Завдання дисципліни:

- засвоєння теоретичних основ виникнення державних інститутів в зарубіжних країнах; розуміти склад, повноваження та порядок формування (обрання) органів державної влади; розуміти структуру і функції судових органів; особливості місцевого самоврядування;
- засвоєння характерних особливостей джерел права конкретної країни в конкретний період, вміння пояснити доцільність їх прийняття, розуміння особливостей правового регулювання суспільних відносин; набуття навичок по самостійному опрацюванню та вивченню джерел права;
- засвоєння теоретичних основ процесів виникнення і функціонування різних типів держави і права в зарубіжних країнах задля кращого розуміння державно-правових процесів сучасності й прогнозування подальшого розвитку державно-правових інститутів;
- набуття необхідних знань щодо загальних закономірностей виникнення, розвитку, функціонування, зміни різних типів і форм держави і права зарубіжних країн на всіх етапах їх розвитку для подальшого ефективного засвоєння галузевих юридичних дисциплін.

Міждисциплінарні зв'язки: Теорія держави і права, Історія держави і права України, Історія вчень про державу і право. У ряді випадків у ній піднімаються проблеми галузевих юридичних наук (державного, карного, міжнародного права тощо).

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати: історію виникнення державно-правових інститутів зарубіжних країн та етапи їх розвитку, основні системи права, їх зміст і місце в історії конкретних держав; внесок провідних європейських мислителів в теорію і практику побудови правових держав; економічні, природно-географічні, соціальні, демографічні, світоглядно-релігійні, етнічні та інші фактори виникнення та розвитку інститутів держави та права в різних регіонах світу; форму правління, форму державного устрою та політичний режим зарубіжних країн сучасності; типи правових систем сучасності.

вміти: аналізувати процеси, що відбуваються в політичному і правовому житті країн, що вивчаються, використовувати в професійній діяльності знання отримані протягом роботи над дисципліною; порівнювати і визначати на основі теоретичних знань даного курсу загальне та особливе в структурі і функціонуванні політичних і правових систем; аналізувати причини та обставини, що вплинули на утворення держави і права зарубіжних країн, процес їх становлення, зміну форми і політичного режиму, розуміти складні державно-правові явища сьогодення, орієнтуватися в проблемах сучасного державотворення, розвитку права й конституційного процесу.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

Змістовий модуль 1.
Державність і право Стародавнього сходу та Античного світу

Тема 1. Предмет, методи, періодизація історії держави і права зарубіжних країн

Предмет історії держави і права зарубіжних країн. Місце науки та навчального курсу історії держави і права зарубіжних країн в системі історичних, загально юридичних і спеціальних дисциплін, їх співвідношення, теоретичне і практичне значення даного курсу для підготовки спеціалістів-юристів. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання і вивчення історії держави і права зарубіжних країн. Періодизація історії держави і права зарубіжних країн, джерела вивчення навчального курсу.

Тема 2. Історія держави і права Вавілонської держави та Стародавньої Індії

Особливості виникнення і розвитку держави і права у Вавилоні. Суспільно-політичний лад Вавилонської держави. Правове становище окремих груп населення. Державний устрій і управління, збройні сили. Джерела права. Характеристика законів царя Хаммурапі. Право зобов'язань. Кримінальне і процесуальне право. Виникнення держави в Індії. Суспільно-політичний лад Стародавньої Індії. Система варн. Центральне і місцеве управління. Джерела і основні риси права. Закони Ману. Регулювання майнових, шлюбно-сімейних відносин за Законами Ману. Злочин і покарання, судовий процес за Законами Ману.

Тема 3. Історія держави і права Стародавньої Греції та Стародавнього Риму

Особливості виникнення держави в права в Афінах. Державний лад Афін. Народні збори. Рада п'ятисот. Геліея. Афінська армія. Поліцейські функції. Основні риси Афінського права. Джерела Афінського права. Закони Драконта.

Право власності, зобов'язальне, сімейне, спадкове право, кримінальне право і судочинство. Особливості суспільного і державного ладу Спарти. Виникнення держави і права в Римі. Боротьба патриціїв і плебеїв. Суспільний лад і правове положення населення Риму в період республіки. Державний лад Римської республіки. Принципат і домінат. Закони XII таблиць. Право приватної власності, договір позики, злочин і покарання за Законами XII таблиць.

Змістовий модуль 2.
Середньовічні держави і право країн Європи та Азії

Тема 4. Держава і право франків та Арабського халіфату

Особливості виникнення держави у франків. Суспільний і державний лад Франкської держави. Реформи Карла Мартелла. Походження «Салічної правди». Злочини проти приватної власності, проти особистості за «Салічною правдою». Судовий процес у Франкській державі. Виникнення арабського халіфату. Організація державної влади при Омейядах і Абассидах. Особливості місцевого управління. Судова система. Феодальне право в країнах Сходу. Особливості становлення і розвитку мусульманського права. Джерела мусульманського права. Коран. Сунна. Фетва. Право власності. Зобов'язальні відносини. Особливості сімейного і спадкового права. Злочини і покарання.

Тема 5. Феодальні держави і право країн Західної Європи

Формування феодальних відносин в англосаксів. Система управління в англосаксонських державах. Особливості державного устрою Англії в період раннього феодалізму і станово-представницької монархії. Велика хартії вольностей 1215 р. Особливості державного устрою Франції в період станово-представницької та абсолютної монархії. Розвиток феодального права у Франції. Кутюми Бовези. Статут Паризьких булочників. Великий березневий ордонанс. Становлення і розвиток ранньофеодальної держави Німеччини. Територіальна роздробленість та її закріплення в нормативних актах Німеччини. Загальна характеристика джерел права Німеччини.

Тема 6. Феодальні держави і право країн Східної Європи

Суспільний і державний лад Сербської феодальної держави. «Законник Стефан Душана». Правове положення християнської церкви за «Законником». Сімейне, спадкове та кримінальне право. Суд і процес у Сербській державі. Державний лад феодальної Росії періоду станово-представницької та абсолютної монархії. Судебника 1497 р., 1550 р., Стоглав 1551 р., Соборне уложення 1649 р. Особливості розвитку феодальних відносин у Східній Римській імперії (Візантії). Еволюція суспільного і державного ладу. Імператор і центральний державний апарат. Особливості місцевого управління і військового устрою. Джерела права Візантії.

Змістовий модуль 3.
Еволюція державності і права Нового і Новітнього періодів

Тема 7. Історія держави і права Англії

Виникнення і розвиток буржуазної держави і права. Економічні і політичні передумови буржуазних революцій. Періодизація історії буржуазного суспільства і держави. Політичні і правові передумови англійської буржуазної революції. Державно-правові акти у XVII – XVIII ст. Реставрація монархії. Бредська декларація 1660 р., Habeas corpus akt 1679 р., «Славна революція»1688 р., Білль про права 1689 р., Акт про престолоспадкування 1701 р., Семірічний акт 1716 р. Становлення «відповідального уряду». Виборчі реформи XIX ст. Зміни в праві Англії у XVIII – XIX ст. Англосаксонська система буржуазного цивільного права. Джерела англійського кримінального права.

Тема 8. Державність і право США

Організація управління в північноамериканських колоніях Англії. Війна за незалежність. Декларація незалежності 1776 р. Створення конфедерації і Статті конфедерації 1781 р. Причини переходу від конфедерації до федерації. Конституція США 1787 р., Білль про права 1791р. Територіальне розширення США. Боротьба між плантаторами-рабовласниками Півдня і промисловою

буржуазією Півночі за владу. Громадянська війна 1861–1864 рр. «Реконструкція» Півдня. Основні зміни в державному ладі наприкінці XIX — початку XX ст. Особливості права США.

Тема 9. Історія держави і права Франції

Причини і передумови Французької революції. Законодавство Французької революції. Декларація прав людини і громадянина 1789 р., Конституція 1791 р., Якобінська диктатура, Конституція 1793 р., Термідоріанська республіка. Конституція 1799 р. Консульство та імперія. Право імперії Наполеона Бонапарта. Цивільний кодекс 1804 р. Форма держави у Франції у 1814 – 1875 рр. Конституція Третьої республіки 1875 р. Державний розвиток Франції на початку XX ст. Четверта республіка у Франції. Конституція 1946 р. Утворення П'ятої республіки. Конституція 1958 р.

Тема 10. Державність і право Німеччини

Розвиток державності Німеччини у першій половині XIX ст. Причини, характер, наслідки революції в Німеччині 1848 – 1849 рр. Прусська Конституція 1850 р. Об'єднання Німеччини. Конституція 1871 р. Право Німецької імперії. Німецьке Цивільне уложення 1896 р. Кримінальне уложення 1870 р. Встановлення Веймарської республіки. Веймарська Конституція 1919 р. Установлення режиму фашистської диктатури в Німеччині. Каральні органи фашистської диктатури, СС, гестапо, концентраційні табори, «надзвичайні суди», збройні сили, мілітаризм. Повоєнний устрій і право Німеччини.

Тема 11. Новітній державно-правовий розвиток країн Європи. Історико-правовий огляд утворення Європейського союзу

Державний устрій і право країн Західної Європи, Східної, Центрально-Східної та Південно-Східної Європи у другій половині XX – початку XXI ст. ст. Форма державного правління, форма державного устрою, політичний режим та основні джерела права держав Центральної і Східної Європи. Передумови створення єдиної Європи. Механізм і структура Європейського союзу. Євроінтеграція. Україна в процесах євроінтеграції. Зміст «Копенгагенських критеріїв». Історико-правова характеристика Конституції для Європи.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1

Державність і право Стародавнього періоду та Античного світу

Тема 2: Історія держави і права Вавілонської держави та Сторадавньої Індії.

Практичне заняття 1

Питання для обговорення:

1. Утворення Вавилонської держави та її суспільно-політичний лад.
2. Право за законами царя Хаммурапі.
   2.1.Загальна характеристика Законів царя Хаммурапі. Їхня структура.
   2.2.Правове становище окремих груп населення за Законами царя Хаммурапи (авілума, мушкенума, тамкара, редума, байрума, селянина, раба).
   2.3.Шлюбно-сімейне право.
   2.4.Злочин і покарання.

Опитування за питаннями теми.

Практичне заняття 2

Питання для обговорення:

1. Суспільно-політичний лад Стародавньої Індії.
2. Основні риси права Давньої Індії.
   2.1. Загальна характеристика Законів Ману.
   2.2. Регулювання майнових відносин за Законами Ману.
   2.3. Регулювання шлюбно-сімейних відносин за Законами Ману.

Опитування за питаннями теми.

Завдання для самостійної роботи

1. Договір позики за Законами царя Хаммурапи
2. Регулювання майнових відносин за Законами Ману
3. Злочин і покарання, судовий процес за Законами Ману

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Здобувачам слід звернути увагу, що початок вивчення історії держави і права з країн Стародавнього Сходу є невипадковим, адже саме в цьому субрегіоні Євразійського континенту та на Півночі Африки виникли перші цивілізації-держави із самобутньою культурою, господарсько-соціальним укладом, політичною організацією, звичаями, які в сукупності сформували певний тип найдавнішої правової системи. Саме тут виникла писемність, що дало можливість вченим, а через їх кропітку працю і нам нині знайомитися з першими пам'ятками правової культури тогочасних суспільств. До цих країн належать Вавилон та його попередник Шумер, Ассирія, Єгипет, Хеттська держава, Сирія, Фінікія, Ізраїльсько-Іудейське царство, Перське царство, Індія і Китай. У процесі свого становлення і розвитку ці держави пройшли шлях від численних родоплемінних утворень, через формування об'єднань військово-вождистського типу (протодержав), до створення консолідованих державних утворень монархічного типу та деякі з них навіть імперій (на етапі їх розквіту).

Перш за все здобувачам необхідно звернути увагу на питання суспільного устрою, тобто з'ясувати які групи населення існували, яке місце вони займали в соціальній ієрархії, яким був їх правовий статус, а вже потім перейти до державного устрою.

Вивчення питання державного устрою передбачає розкриття складу, повноважень, порядку формування центральних і місцевих органів влади, повноваження судів, склад арміїї тощо. Після з'ясування суспільного і державного ладів, можна перейти до вивчення джерел права.

Здобувачам слід розуміти, що основним джерелом права у давньосхідних країнах був правовий звичай (звичаєве право). Норми права спиралися на сталі зразки поведінки, що склалися у минулому, орієнтувалися на них. З розвитком

централізованої монархічної влади з'явилися перші закони – збірки правових норм, письмові судебники, видані (санкціоновані) царською владою та підтверджені релігійним авторитетом. Їх прикладами є насамперед Закони царя Хаммурапі Вавилонської держави та Закони Ману Стародавньої Індії.

Закони царя Хаммурапи визнані однією з найвизначніших пам'яток правової думки давньосхідного суспільства. Це перший відомий світовій історії детально викладений звід законів, у якому освячувались суспільний устрій, спрямованість заходів влади, рабовласницький лад, приватна власність тощо. При підготовці до цього питання слід надати загальну характеристика Законів царя Хаммурапі, їхню структуру; розкрити правове становище окремих груп населення (авілума, мушкенума, тамкара, редума, байрума, селянина, раба); підкреслити характерні риси правового регулювання договорів позики, шлюбно-сімейного права, а також види злочинів та покарання.

При вивченні питання щодо права Давньої Індії, здобувачам спочатку необхідно підкреслити основні риси права. Потім звертаємо увагу на Закони Ману, закріплювали варновий поділ, його походження, привілеї вищих варн. Особливістю Законів Ману є релігійний характер усіх його положень, які власне були не правовими приписами, а релігійними морально-етичними нормами. Зміст законів виходив за межі права. У них були положення, що стосувалися політики, моралі, релігії. Правова санкція тісно поєднувалася з релігійною. Слід надати загальну характеристику Законів Ману; акцентувати увагу на регулюванні майнових та шлюбно-сімейних відносин; визначити види злочинів та покарання; розкрити зміст судового процесу.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін

М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.

3. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / Г.І. Трофанчук; М-во освіти і науки України. К.: Юрінком Інтер, 2010. 381 с.
4. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
5. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.
6. Лохіна Д. Г. Основні риси гуманізму та історичний аналіз розвитку гуманістичних ідей Давнього Китаю, Античності та Арабського Халіфату. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. Вип. 6. С. 88-93.
7. Опольська Н. М. Особливості розвитку права на свободу творчості в країнах Стародавнього Сходу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 6(1). С. 31-34.
8. Яблонський В. В. Дипломатичні відносини Стародавнього Єгипту за правління Тутмоса III з країнами Східного Середземномор'я та Близького Сходу. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія: Історична*. 2017. Вип. 13. С. 84-90.

Тема 3: Історія держави і права Стародавньої Греції та Стародавнього Риму

Практичне заняття 3

Питання для обговорення:

1. Державний лад Афін у V–IV ст. до н. е.
   1.1.Народні збори.
   1.2.Рада п'ятисот.
   1.3.Геліея. Афінська армія. Поліцейські функції.
2. Основні риси Афінського права.

2.1.Джерела Афінського права. Закони Драконта.

2.2.Право власності.

2.3.Кримінальне право і судочинство.

3. Суспільний і державний лад Спарти.

Опитування за питаннями теми.

Практичне заняття 4

Питання для обговорення:

1. Суспільний лад і правове положення населення Риму в період республіки.

2. Державний лад Римської республіки. Принципат і домінат.

3. Закони XII таблиць — найдавніша пам'ятка Римського рабовласницького права.

3.1.Право приватної власності за Законами XII таблиць.

3.2.Злочин і покарання.

Опитування за питаннями теми.

Захист рефератів: доповідь та презентація.

Теми рефератів:

1. Політичне значення Законів XII таблиць
2. Порівняльний аналіз принципату і домінату

Завдання для самостійної роботи

1. Право власності за Законами Драконта
2. Кримінальне право і судочинство за Законами Драконта
3. Договір позики за Законами XII таблиць

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Звертаємо увагу здобувачів, що цивілізаційний розвиток державності у Стародавній Греції створив яскраві зразки державно-правових систем. Дві основні – афінська і спартанська – здійснили великий вплив на подальший розвиток державно-правової думки і практику державо- і правотворення у різних цивілізаціях, регіонах і країнах світу. Афіни з активним розвитком

приватної власності, рабовласництва, підприємництва і торгівлі, республіканських суспільно-політичних інститутів стали зразком античної демократії і республіканської форми державного правління, яка незабаром стала основою державного устрою Римської республіки та заклала підвалини політико-правової культури європейської цивілізації. Натомість Спарта – яскравий приклад рабовласницької аристократичної держави з пережитками первіснообщинного ладу, на етапі своєї найвищої могутності зі зразковими елементами військово-табірної організації та колективізму, які теж знайшли втілення в організації державно-правових систем різних країн світу, в тому числі у XX столітті.

Звертаємо увагу здобувачів на державний лад Афін у V–IV ст. до н. е. Необхідно розкрити склад, повноваження та порядок формування Народних зборів, Ради п'ятисот та Геліеі. Звертаємо увагу на порядок взаємодії цих органів між собою. Також слід розкрити питання щодо складу і особливостей афінської армії та реалізації поліцейських функцій.

Слід зауважити, що найдавнішим джерелом афінського права були звичаї. З кінця VII ст. до н.е. основним джерелом права стає законодавча діяльність верховних органів держави. Перша спроба створення «писаних» законів пов'язана з ім'ям архонта Драконта. Його закони, які грунтувалися на звичаєвому праві, встановлювали жорсткі покарання. Стратою каралися не лише святотацтво і умисне вбивство, але й крадіжка овочів і навіть неробство. Одночасно була заборонена кровна помста, норми були спрямовані на захист майнових прав і приватної власності, що надало законам Драконта великого історичного значення. Здобувачі мають звернути увагу на характерні особливості права власності, кримінального права і судочинства за Законами Драконта.

Історичне значення розвитку державності і права Стародавнього Риму важко переоцінити. Невеличка держава-міська община Рим з плином століть пройшовши через значні соціально-економічні, суспільно-політичні та загальнокультурні катаклізми, стала світовою імперією, зразком держави і

права рабовласницького типу. Римське право, яке за своєю живучістю і впливом на сучасність можна без перебільшення вважати найдовершенішим продуктом давньоримської культури, займає унікальне місце в правовій історії людства. Воно засвідчило найвищий ступінь розвитку права античного суспільства і в цілому стародавнього світу. Особливо детально в римському праві були розроблені механізми гарантування права власності та норми регулювання майнових відносин, що є особливо актуальним в сучасних умовах розвитку ринкової економіки України, правова система якої належить до романо-германської правової традиції, що базується саме на досягненнях римського права.

Перш за все звертаємо увагу на суспільний лад, правове положення населення Риму та державний лад в період республіки. Потім вказуємо на зміни і трансформації в системі органів центральної і місцевої влади в період принципату і домінату. При вивчені Законів XII таблиць, звертаємо увагу на характерні особливості права приватної власності, договорів позики, а також види злочинів і покарання.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
3. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
4. Підопригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право: підручник. 3-тє вид. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 528 с.
5. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.

6. Денисенко В. В. Феціальне право у Стародавньому Римі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 28. - С. 4-7.
7. Матвєєва Т. О. Державний лад і право Давніх Афін. *Форум права*. 2014. № 1. С. 350–361.
8. Юринець Ю. Л. Ґенеза створення Афінської держави як обґрунтування договірної теорії походження держави. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2013. № 1. С. 43-49.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Контрольна робота за змістовим модулем 1 у формі тестування.

Тестові завдання для контрольної роботи складаються з 25 питань і відповідають змісту навчального матеріалу змістовного модуля 1. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання здобувач отримує 0,2 бали.

Змістовий модуль 2

Середньовічні держави і право країн Європи та Азії

Тема 4. Держава і право франків та Арабського халіфату

Практичне заняття 6

Питання для обговорення:

1. Виникнення і державний лад Франкської держави.
2. Походження «Салічної правди» та її загальна характеристика.
   2.1. Злочини проти приватної власності за «Салічною правдою».
   2.2. Злочини проти особистості за «Салічною правдою»
   2.3. Судовий процес у Франкській державі.

Опитування за питаннями теми.

Практичне заняття 7

Питання для обговорення:

1. Державний лад Арабського халіфату.
2. Особливості становлення і розвитку мусульманського права.
3. Джерела мусульманського права.
    1.1. Правове регулювання майнових.
    1.2. Особливості регулювання сімейних відносин.
    1.3. Кримінальне право.

Опитування за питаннями теми.

Захист рефератів: доповідь та презентація.

Теми рефератів:

1. Загальна характеристика теократичних монархій
2. Особливості джерел мусульманського права

Завдання для самостійної роботи

1. Виникнення і державний лад Франкської держави
2. Виникнення Арабського халіфату
3. Особливості регулювання сімейних відносин за мусульманським правом

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

При підготовці до першого питання, здобувачам слід звернути увагу, що європейський феодалізм зароджувався в умовах зіткнення і взаємодії античного рабовласницького суспільства з родоплемінним «варварським» суспільством германських, кельтських, слов'янських та інших народів Центральної, Північної і Східної Європи, що відбувалися у період з IV по VII ст. в умовах так званого Великого переселення народів. Саме на цей час випав пік міграційних процесів по всьому континенту, що радикально змінили його етнічну, культурну та політичну структуру. Серед численних варварських королівств, що виникли на території римської провінції Галії до кінця V ст. сформувалося королівство салічних франків на чолі з Хлодвігом (481–511 рр.). Після розпаду Римської імперії франки у 486 р. захопили Галлію, підкорили германські племена долини Рейну, що прискорило формування франкського королівства.

Держава франків стала класичним прикладом ранньофеодальної монархії.

Здобувачам слід звернути увагу на суспільний устрій франків, а також склад, повноваження та порядок формування центральних і місцевих органів влади, судочинство.

Покликання феодального права насамперед полягало в юридичному закріпленні та врегулюванні монопольного права феодалів на землю, права користуватися працею залежного селянства та інших соціальних верств та регулювання відносин всередині самого стану феодалів. Найвідомішою із «варварських правд» є Салічна правда – збірник правових звичаїв салічних франків. Її оригінальний текст не зберігся, тому вона відома у більш пізній редакції. Текст рукопису поділений на 65 титулів (глав), написаних латинською мовою. Капітулярії як доповнення до документа написані франкським діалектом.

Звертаємо увагу здобувачів на походження Салічної правди та її загальну характеристику. Необхідно розкрити характерні особливості щодо злочинів проти приватної власності, проти особистості, а також судовий процес у Франкській державі.

Працюючи над питанням щодо Арабського халіфату, здобувачам слід розуміти, що як середньовічна держава, він склався в результаті об’єднання арабських племен, центром розселення яких був Аравійський півострів. За формою державного устрою Арабський халіфат представляв собою одну із наймогутніших імперій того часу. Вже в VII — першій пол. VIII ст. були завойовані величезні території з колишніх візантійських і перських володінь, включаючи Ближній Схід, Середню Азію, Закавказзя, Північну Африку й Іспанію. Арабське військо вступило і на територію держави франків, але було розбито лицарями Карла Мартелла в 732 р. Проте, до цього часу межі халіфату на сході стикалися з Індією і Китаєм, а на заході доходили до Атлантичного океану. За формою правління — це теократична монархія, сутність і зміст якої визначалися ісламом і незаперечним авторитетом духовного глави.

Перш за все звертаємо увагу здобувачів на склад, повноваження та

порядок формування центральних і місцевих органів влади, судочинство. Потім необхідно підкреслити характерні риси мусульманського права. Основною особливістю мусульманського права є те, що воно випливає із релігійних законів ісламу. Звідси й інша його особливість – необхідність для мусульман, у якій би країні вони не жили, керуватись тільки мусульманським правом. Слід розкрити особливості регулювання майнових і сімейних відносин за мусульманським правом, а також види злочинів і покарання.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
3. Кузьминець О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (схеми, таблиці, коментарі, термінологічний словник) : навч. посіб. / О. В, Кузьминець, Є. С. Дурнов, Ю. В. Сокур. К. : Гранмна, 2012. 240 с.
4. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
5. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.
6. Бехруз Х. Классическая концепция исламского государства и ее современная интерпретация. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 64. С. 54-62.
7. Лубська М. В. Загальні аспекти реформування мусульманського шлюбно-сімейного права у контексті визнання правового статусу особи в державах ісламської традиції. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія.* 2010. № 2. С. 126-129.

8. Черкасова И. Сунна как источник исламского права. *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 166-172.

Тема 5: Феодальні держави і право країн Західної Європи

Практичне заняття 8

Питання для обговорення:

1. Особливості державного устрою Англії в період раннього феодалізму і станово-представницької монархії.
2. Загальна характеристика Великої хартії вольностей 1215 р.
   2.1.Права і привілеї великих баронів.
   2.2.Відображення в хартії інтересів лицарів і городян.
3. Особливості державного устрою Франції в період станово-представницької та абсолютної монархії.

Опитування за питаннями теми.

Практичне заняття 9

Питання для обговорення:

1. Розвиток феодального права у Франції.
   1.1. Кутюми Бовези.
   1.2. Статут Паризьких булочників.
   1.3. Великий березневий ордонанс.
   1.4.Едикт 1641 р., що забороняв парламентам втручатися в державні справи і адміністрацію.
2. Становлення і розвиток ранньофеодальної держави Німеччини.
3. Територіальна роздробленість та її закріплення в нормативних актах Німеччини.
4. Загальна характеристика джерел права Німеччини.

Опитування за питаннями теми.

Завдання для самостійної роботи

1. Значення Великої хартії вольностей 1215 р. в історії феодальної держави і права Англії
2. Особливості розвитку феодального права у Франції
3. Особливості джерел права Німеччини

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Перш за все звертаємо увагу здобувачів, що історія держав сучасної Європи почалася в епоху, яку умовно визначають як Середньовіччя. З часів Античності поняття Європа ототожнюється з географічним визначенням Захід, що протиставляється Азії, або Сходу. Термін Європа насправді означає певну територіальну цілісність народів і держав, історія яких передбачає спільність економічного, суспільно-політичного і духовного розвитку. Разом з тим своєрідність її західної частини, яка чітко визначилася саме на етапі Середньовіччя, дозволяє виділити Західну Європу як локальну цивілізацію, що існує в рамках більшого цивілізаційного об'єднання, яким є Європа в цілому.

Розкриваючи питання державного устрою Англії, Франції та Німеччини в зазначені періоди, здобувачам слід звернути увагу на особливості політичної організації суспільства, зокрема склад, повноваження та порядок формування центральних і місцевих органів влади.

Здобувачам важливо більш детально зупинитися на Великій хартії вольностей 1215 р., надати її загальну характеристику, а також визначити її значення в історії феодальної держави і права Англії. Необхідно розкрити зміст прав і привілеїв великих баронів, інтересів лицарів і городян закріплених в Великій хартії вольностей, а також пояснити зв'язок цих нововведень із змінами в політичній організації суспільства.

При вивченні питання феодального права у Франції, звертаємо увагу здобувачів, що Франція умовно була розподілена на дві частини — Південь і Північ, які чітко визначилися до XIII ст. Південь Франції, що входив колись до складу Римської імперії, називався країною писаного права. Там продовжувало діяти римське право, що регулювало більш розвинуті економічні відносини.

Багаточисельні місцеві кутюми на півдні використовувалися як додаткове джерело до чинного римського права. На півночі Франції, навпаки, протягом декількох століть ніяких загальних юридичних пам'яток не існувало. Панування звичаїв у даному регіоні не перешкоджало застосуванню, у випадку їх неповноти або протиріччя, римського права, проте будь-якої самостійної ролі воно не відігравало. Здобувачам необхідно розкрити зміст та особливості правового регулювання суспільних відносин такими актами, як Кутюми Бовези, Статут Паризьких булочників, Великий березневий ордонанс, Едикт 1641 р., що забороняв парламентам втручатися в державні справи і адміністрацію. Важливо пояснити причини і доцільність прийняття цих актів.

При вивченні питання щодо джерел права Німеччини, звертаємо увагу здобувачів, що німецьке право характеризувалося утворенням багаточисельних і різнорідних правових укладів окремих територій або визначеного кола осіб. Відсутність єдиної судової системи призводила до того, що в різних судах застосовувалися різні правові норми. У тих німецьких землях, де була сформована центральна влада, укази і розпорядження правителів доповнювали старе звичаєве право німецьких племен, проте розвиток феодальних відносин, початок централізації держав обумовили необхідність в писаних джерелах права. Найбільшою популярністю користувалося «Саксонське дзерцало», «Дзерцало німецьких людей», «Швабське дзерцало» тощо.

Звертаємо увагу здобувачів, що партикуляризм є характерною ознакою феодального права; він виявлявся у тому, що тривалий час як джерело права використовувалися правові звичаї, які, незважаючи на подібності самих найпростіших форм регуляції феодальних відносин і багатьох своїх інститутів, дуже відрізнялися в окремих положеннях і деталях.

Крім того, партикуляризм феодального права проявлявся також у наявності сукупності норм, що регулювали певне коло суспільних відносин, наприклад, у міському житті (так зване міське право), або в церковному житті (так зване церковне, канонічне) право.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
3. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
4. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / Г.І. Трофанчук; М-во освіти і науки України. К.: Юрінком Інтер, 2010. 381 с.
5. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.
6. Кобилецький М. Саксонське зерцало та його застосування в Україні. *Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична.* 2013. Вип. 57. С. 97-104.
7. Макарчук В. С. Велика хартія вільностей (1215 р.): ідеї, придатні для сучасності. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 258-261.
8. Цесарський Ф. Розвиток юридичної доктрини Середньовіччя стосовно угод із найму праці ремісників (на прикладі Франції). *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 216-221.

Тема 6: Феодальні держави і право країн Східної Європи

Практичне заняття 10

Питання для обговорення:

1. Особливості державного устрою у Східній Римській імперії (Візантії).
2. Джерела права Візантії.

3. Суспільний і державний лад Сербської феодальної держави.

4. Загальна характеристика «Законника Стефана Душана».

4.1. Правове положення християнської церкви за «Законником».

4.2. Сімейне, спадкове та кримінальне право за «Законником».

4.3. Суд і процес у Сербській державі.

5. Державний лад феодальної Росії періоду станово-представницької та абсолютної монархії.

6. Загальна характеристика феодального права.

6.1. Судебника 1497 р., 1550 р.

6.2. Стоглав 1551 р.

6.3. Соборне уложення 1649 р.

Опитування за питаннями теми.

Завдання для самостійної роботи

1. Кодифікація Юстиніана
2. Суд і процес у Сербській державі
3. Характеристика Судебників 1497 р., 1550 р.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Перш за все звертаємо увагу здобувачів, що Візантійська держава, яка виросла зі Східноримської імперії, займає особливе місце в історії. Єдина із значних держав античності, вона сформувалася на основі розвинутої й у багатьох відношеннях закінченої державності та правової культури, і зберегла нову організацію аж до розгрому в 1453 р. турками її столиці - Константинополя. Візантія стала особливим політичним і культурним світом, де традиції античності зіткнулися з не менш впливовою спадщиною давньосхідних і елліністичних (балканських) монархій і де з цієї взаємодії розвинулася власна державна і правова традиція. Ця традиція, у свою чергу, зробила визначальний вплив на становлення й розвиток державності у південнослов’янських і причорноморських народів. Охопивши в епоху свого розквіту під єдиною владою середземноморські й близькосхідні народи,

Візантія стала історичним посередником у зіткненні нових західних суспільств феодальної епохи з державами й традиціями Азії. Водночас вона послужила ареною прямої історичної конфронтації Заходу та Сходу, що прискорило занепад самої імперії, яка, можливо, врятувала багато європейських народів від турецької експансії.

Здобувачам слід звернути увагу на форму правління Візантії, особливості організації політичної влади, структуру центральних органів, а також місце в державному механізмі глави церкви - константинопольського патріарха.

З падінням Західної Римської імперії хранителем традицій римського права залишилася Візантія. Звертаємо увагу здобувачів на Еклогу – це один із значних (після Зводу Юстиніана) офіційних законодавчих зводів. У середині VIII ст. з'явився додаток до Еклоги, в який були включені також чотири самостійних закони: землеробський, військовий, морський і Мойсеїв. В 872 р. з'явилася ще одна юридична пам'ятка - Прохірон, що мала на меті викласти закони у вигляді, доступному для розуміння людей, «значно» простішою юридичною мовою, звільнитись від колись сильного церковного впливу. Також було видано новий посібник (керівництво) із права, що також мало на меті «очищення старих законів» і полегшення користування правом, викладеним у кодифікації Юстиніана. Це керівництво отримало назву Епанагога (тобто перероблене повторення). За своєю структурою вона слідувала за Дигестами Юстиніана, відтворювала багато положень Прохірона, а також Еклоги.

У X ст. завершилися кодифікаційні роботи з переробки законодавства Юстиніана. Складені «царські закони» (Василики), покликані були замінити збірки Юстиніана, що ставали важкодоступними для розуміння. Структурно Звід містив загальні теоретичні принципи права, канонічне право, державне право, організацію суду, процесуальне право, позовне право, приватне право (в основу покладена Еклога), військовеправо, право сервітуту, кримінальне право. Надалі візантійське право характеризувалося простим пристосуванням до повсякденних потреб, посиленням елементів християнізації.

Звертаємо увагу здобувачів, що під впливом візантійського права

опинилося також і право іншої південно-слов'янської держави - Сербії, яка виникла в X ст. Найбільшої могутності Сербія досягла за правління Стефана Душана, в царювання якого (1349 р.) була видана одна з найбільш значних пам'яток сербського права — «Законник Стефана Душана». Необхідно надати загальну характеристику «Законника Стефана Душана», визначити правове положення християнської церкви за «Законником», підкреслити особливості регулювання сімейних і спадкових відносин, розкрити основи кримінального права, суду та процесу.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
3. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
4. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / Г.І. Трофанчук; М-во освіти і науки України. К.: Юрінком Інтер, 2010. 381 с.
5. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.
6. Ковальова С. Г. Договори великих князів литовських з країнами Східної Європи як пам'ятки феодального права. *Правова держава*. 2013. Вип. 24. С. 34-41.
7. Кузовков В. Візантія та Багдадський халіфат наприкінці IX – у першій половині Хст. *Емінак*. 2017. № 2(2). С. 39-43.

8. Томин Ю. "Законник" як джерело до вивчення соціально-економічної історії Сербії доби Стефана Душана. *Вісник Прикарпатського університету. Історія.* 2014. Вип. 25. С. 83-91.

Практичне заняття 11

Контрольна робота за змістовим модулем 2 у формі тестування.

Тестові завдання для контрольної роботи складаються з 25 питань і відповідають змісту навчального матеріалу змістовного модуля 2. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання здобувач отримує 0,2 бали.

Змістовий модуль 3

Еволюція держави і права Нового і Новітнього періодів

Тема 7: Історія держави і права Англії

Практичне заняття 12

Питання для обговорення:

1. Політичні і правові передумови англійської буржуазної революції.
2. Зміст і характеристика державно-правових актів у XVII – XVIII ст.
   2.1. Реставрація монархії. Бредська декларація 1660 р.
   2.2.Habeas corpus akt 1679 р.
   2.3.«Славна революція»1688 р.
   2.4.Білль про права 1689 р.
   2.5.Акт про престолоспадкування 1701 р.
   2.6.Семірічний акт 1716 р.
   2.7.Становлення «відповідального уряду»
3. Виборчі реформи XIX ст.
4. Зміни в праві Англії у XVIII – XIX ст

Опитування за питаннями теми.

Завдання для самостійної роботи

1. Характеристика Habeas corpus akt 1679 р.
2. Зміст виборчих реформ в Англії у XIX ст.
3. Правова система Англії

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Здобувачам слід підкреслити, що держава і право Англії буржуазного типу виникли в ході революції XVII ст. Її ідеологічну платформу склали гасла церковної реформи і відновлення «стародавніх звичаїв і вольностей». Англійська революція мала загальноєвропейський вплив. На початку XVII ст. в країні інтенсивно формувалися основні класи буржуазного суспільства: буржуазія (промислова, торгова, фінансова), пролетаріат (міський і сільський), фермерство. Дворяни поділялися на т. зв. «старе дворянство» (лендлорди) і «нове дворянство» (джентрі).

Однією з головних особливостей англійської революції стало тісне переплетення інтересів підприємницьких кіл (буржуазії) та землевласників (джентрі), які не ставили за мету кардинальну зміну старої політичної і правової системи країни. Тому непримиренна опозиція королівській владі та англіканській церкві з боку союзу цих суспільних угруповань, які прагнули розширення своєї політичної та економічної влади, зумовлювалася неприйнятними для англійського суспільства сторонами законодавчої і судової політики абсолютизму (земельної, торгово-промислової, релігійної тощо). Перша програма змін була запропонована парламентом королю у прийнятій 1628 р. Петиції про права, що мала характер вимог. Здобувачам необхідно розкрити зміст і значення цього акту.

Важливо звернути увагу здобувачів на характеристику і значення наступних документів: Habeas corpus akt 1679 р., Білль про права 1689 р., Акт про престолоспадкування 1701 р. Семірічний акт 1716 р., пов’язати доцільність їх прийняття з зміною форми правління.

Здобувачам слід підкреслити, що наприкінці XVIII ст. сформувалися ще два ключові правила взаємин парламенту і Кабінету міністрів: за умови втрати кабінетом довіри парламенту він міг або піти у відставку у повному складі (солідарна відповідальність), або розпустити Палату Громад і призначити нові вибори. Так виникла система взаємних стримувань Палати Громад і Кабінету міністрів, в умовах якої кабінет мав оцінювати політичну ситуацію як у парламенті, так і в країні в цілому та у випадку урядової кризи приймати одне з двох рішень. Незважаючи на зміни у схемі відносин основних органів влади, багато з нововведень ще не набули завершеного характеру, а роль королівської влади та аристократичної Палати Лордів залишалася вагомою. Подальший розвиток парламентаризму не міг відбуватися, доки сама система формування нижньої палати парламенту мала феодальний характер і забезпечувала великих землевласників та фінансову аристократію ключовими посадами в управлінні державою. Встановлення нової виборчої системи насамперед вимагали представники промислової буржуазії, які спиралися на маси безправного міського пролетаріату. Протягом XIX ст. в Англії проведено три реформи виборчого права.

Звертаємо увагу здобувачів, що джерелами права Англії зазначеного періоду були: судовий прецедент, закон. Приватне право розвивалося у формі прецедентного права, розробленого у попередні періоди в загальній системі королівських судів (загальне право) і в суді лорда-канцлера (право справедливості). Проте прецедентне право для судді не мало безумовної обов’язкової сили, у чому й полягала його головна суперечність. У XVIII ст. з послабленням королівської влади система справедливості перестала розвиватися, підпорядкувавшись прецеденту. Внаслідок згаданої судової реформи XIX ст. ліквідовано дуалізм судової системи Англії. Закон як джерело права (статутне право) в Англії все ще відігравав другорядне значення, у порівнянні з прецедентом (маємо на увазі приватне право). В країні не провели кодифікації законодавства. У XIX ст. активізувалася законодавча діяльність парламенту.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / О.М. Джужа, Т.А. Третьякова, В.С. Калиновський та ін. К.: НАВС, 2012. 376 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
4. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / Г.І. Трофанчук; М-во освіти і науки України. К.: Юрінком Інтер, 2010. 381 с.
5. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
6. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.
7. Лебедєва І. Англія напередодні і під час буржуазної революції (1603–1660 рр.). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія.* 2018. Вип. 23. С. 193-218.
8. Чернецька О. В. Право Англії як класична модель прецедентного права. *Часопис Київського університету права.* 2015. № 4. С. 348-352.

Тема 8: Державність і право США

Практичне заняття 13

Питання для обговорення:

1. Війна за незалежність. Декларація незалежності 1776 р. і утворення США.
3. Статті Конфедерації 1781 р., їхня характеристика.
4. Прийняття Конституції США 1787 р., її зміст.

5. Перший цикл поправок до Конституції США 1791 р.

6. Громадянська війна 1861–1865 рр., її економічні і політичні наслідки.

7. Другий цикл поправок до Конституції США (1865–1870 рр.).

8. Особливості права США.

Опитування за питаннями теми.

Завдання для самостійної роботи

1. Політичний стан американських колоній Англії
2. Принцип поділу влади за Конституцією США 1787 р.
3. «Реконструкція півдня». Виникнення Ку-клукс-клану

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Насамперед, здобувачам слід звернути увагу, що американська війна за незалежність стала за змістом буржуазною революцією та увійшла в один ряд з аналогічними перетвореннями в країнами Західної Європи. Здобуваючи незалежність, колишні колоністи позбавлялися політичного та економічного панування монархії, яка уособлювала пережитки феодалізму.

Головними здобутками американської революції стали: завоювання незалежності; створення єдиної федеративної держави республіканського типу; конституційно-правова інституціоналізація демократичних прав і свобод, що відкрило шлях для розвитку країни. В Америці виникла держава якісно нового типу, яка значно випередила за ознаками прогресивного розвитку держави Західної Європи та стала провісником змін у всьому світі. Разом з тим американська революція, як і кожна подія такого характеру, мала свої недоліки: залишено в недоторканності рабовласницьку систему Півдня; збережено суттєві обмеження правосуб’єктності тубільного населення, жінок; зміни практично не зачепили стосунків власності, що сформувалися у колоніальний період, ліквідувавши лише феодальні пережитки у поземельних відносинах. Громадянська війна стала практично неминучим наслідком глибокої різниці у розвитку Північних (промислових) і Південних (плантаторсько-

рабовласницьких) штатів, що стримувала подальший розвиток держави. Вона призвела до суттєвих змін у політико-правовій системі США. Формально ліквідовано рабство. Переважну більшість громадян зрівняно в правах. Посилилася президентська влада. Сполучені Штати остаточно стали на шлях побудови демократичної держави, капіталістичного суспільства, індустріального типу економіки, що дозволило країні у XX ст. вийти на провідні світові позиції.

Здобувачам необхідно розкрити зміст і значення Декларація незалежності 1776 р., Статтей Конфедерації 1781 р., Конституції США 1787 р., а також пояснити доцільність внесення поправок до Конституції.

Щодо особливостей права США варто зазначити, що право США веде свої витоки від англійської правової системи, основні елементи якої були привнесені на Американський континент поселенцями-колоністами у XVII-XVIII ст. Однак право США одразу набуло специфічних рис, пов'язаних із особливостями соціально-економічного, політичного, територіального розвитку країни, особливо після її об'єднання в єдину державу. Тому право США має одночасно чимало спільних і відмінних рис із англійським правом.

З часу створення перших колоній (штатів) у кожній з них складалися свої правові системи, а з проголошенням Сполучених Штатів Америки виникла ще й єдина федеральна правова система. Тому американська правова система є складним і неоднорідним явищем, яке включає федеральну правову систему у поєднанні з правовими системами штатів. Така її структура в юридичній науці знайшла визначення як «правовий дуалізм». Тобто на території штату традиційно поширюється дія двох правових систем – своєї власної і федеральної.

З кінця XIX ст. через потреби американського суспільства, насамперед підприємців, в США розпочався рух за уніфікацію права. У 1889 р. створено комітет, що розробив проекти декількох уніфікованих законів з регулювання торгівлі і рекомендував їх для ухвалення легіслатурами штатів. З 1892 р. діяла Національна конференція уповноважених з уніфікації права штатів, яка

запропонувала для прийняття 200 законопроектів з торгового права. Однак результативність прийняття цих законів у штатах була невеликою.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / О.М. Джужа, Т.А. Третьякова, В.С. Калиновський та ін. К.: НАВС, 2012. 376 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
4. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
5. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.
6. Качур В. О. Декларація прав Вірджинії 1776 р. Та її значення для державно-правового розвитку США. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2014. Вип. 197(2). С. 17-22.
7. Петрова К. Конституція США як "верховне право країни". *Право США*. 2013. № 1-2. С. 122–131.
8. Тищик Б. Конституція Сполучених Штатів Америки – перша діюча конституція світу (до 230-річчя основного закону США). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. Вип. 65. С. 56-65.

Тема 9: Історія держави і права Франції.

Практичне заняття 14

Питання для обговорення:

1. Причини і передумови Французької революції.

2. Законодавство Французької революції.

2.1. Декларація прав людини і громадянина 1789 р.

2.2. Конституція 1791 р.

2.3. Якобінська диктатура, Конституція 1793 р.

3. Термідоріанська республіка. Конституція 1799 р. Консульство та імперія.

4. Право імперії Наполеона Бонапарта. Цивільний кодекс 1804 р.

5. Форма держави у Франції у 1814 – 1875 рр.

6. Конституція Третьої республіки 1875 р.

7. Державний розвиток Франції на початку XX ст.

7.1. Четверта республіка у Франції. Конституція 1946 р.

7.2. Утворення П'ятої республіки. Конституція 1958 р.

Опитування за питаннями теми.

Завдання для самостійної роботи

1. Зміст Декларація прав людини і громадянина 1789 р.
2. Зміст Конституція 1791 р.
3. Цивільний кодекс 1804 р.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Здобувачам слід підкреслити, що основним досягненням Французької революції стало падіння феодальної абсолютної монархії і встановлення республіки. Всі громадяни зрівняні у правах. Феодальні повинності скасовані. Верховною владою визнана нація. Гасло Французької революції «Свобода. Рівність. Братерство» втілене у революційний актах, які стали новим словом європейської і світової державно-правової думки.

Запровадження республіканського представницького демократичного правління породило великі очікування народних мас на швидкі позитивні зміни в державі. Однак внутрішня соціальна напруга, зовнішня військова небезпека і

сповільнений процес розкладу станової структури суспільства, політичне розмежування станових груп мали наслідком спершу насильницьке захоплення влади радикальним крилом революціонерів, а після контрреволюційного перевороту – олігархією (верхівкою буржуазії). Після періодів Першої і Другої імперій з притаманними їм авторитарними режимами, у Франції в останній чверті XIX ст. утвердилася республіканська форма правління. Постреволюційна Франція внесла у скарбницю історії права перші класичні кодекси, що зафіксували принцип непорушності приватної власності. Цей принцип ліг в основу капіталістичного способу виробництва, відповідного йому типу держави і права, що залишається панівним.

Здобувачам необхідно розкрити зміст і значення Декларації прав людини і громадянина 1789 р., Конституції 1791 р., Якобінської Конституції 1793 р. та Конституції 1799 р. Важливо пояснити доцільність їх прийняття та вказати на зв'язок з існуючим державним ладом.

Розкриваючи питання державного розвитку Франції на початку XX ст., зауважемо, що серед законодавчих актів, що видаються Парламентом Франції особливе місце посідають органічні закони, які доповнюють найважливіші конституційні положення.

Звичайні закони – це парламентські акти, які регулюють або окремі галузі права, або окремі правові інститути. До них відносяться також кодекси, що відповідають традиційній системі законодавства. Конституція 1958 р. визначила перелік напрямів правового регулювання, що знаходяться у виключній компетенції законодавчої влади: права і свободи громадян, правила націоналізації і денаціоналізації підприємств, порядок виборів до парламенту і органи місцевого самоврядування, кримінальна відповідальність і судочинство, принципи організації оборони, освіти, трудового права тощо. Всі інші проблеми регулюються регламентарними актами, серед яких особливе місце посідають ордонанси – урядові акти, що приймаються з дозволу Парламенту в галузях, що, зазвичай, регулюються законодавством. Поруч із кодексами в XX столітті виникла практика видання консолідованих законодавчих актів. На

відміну від класичних кодексів вони включають норми, що видаються за допомогою регламентарних актів – кодекс про працю, шляховий, податковий та ін.

Для права сучасної Франції характерною є наступність, тобто врахування і використання історичних надбань. У цивільному праві основними джерелами є Конституція 1958р., Декларація прав людини і громадянина 1789р., Цивільний кодекс 1804р., дуже змістовно перероблений. Окремим джерелом є Торгівельний кодекс 1807р., який доводив подвійну природу приватного права Франції. У другій половині XX ст. були прийняті Закон про акціонерне право Франції, Декрет уряду про торгівельні товариства, Закон 2001р. про нові економічні правила, Торгівельний кодекс 2000 р. Кодекс упорядкував норми торгівельного законодавства про торгівельні компанії, банкрутство, представництва тощо. Особливістю джерел цивільного права є те, що правовий звичай відіграє роль субсидіарного джерела права, як і в кодексі Наполеона 1804 р.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
3. Кузьминець О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (схеми, таблиці, коментарі, термінологічний словник) : навч. посіб. / О. В, Кузьминець, Є. С. Дурнов, Ю. В. Сокур. К. : Гранмна, 2012. 240 с.
4. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
5. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.

6. Зінченко О. В. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. – предтеча правової і політичної культури сьогодення. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2013. № 3. С. 202–203.
7. Зінченко О. В. Еволюція ідей декларації прав людини і громадянина від 1789 р. до початку XXI ст. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2014. № 2. С. 117-125.
8. Кольбенко А. Передумови прийняття, зміст та значення першої конституції Франції 1791 р. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2015. Вип. 61. С. 146-150.

Тема 10: Державність і право Німеччини

Практичне заняття 15

Питання для обговорення:

1. Розвиток державності Німеччини у першій половині XIX ст.
2. Причини, характер, наслідки революції в Німеччині 1848 – 1849 рр. Прусська Конституція 1850 р.
3. Об’єднання Німеччини. Конституція 1871 р.
4. Право Німецької імперії.
    - 4.1. Німецьке Цивільне уложення 1896 р.
    - 4.2. Кримінальне уложення 1870 р.
5. Встановлення Веймарської республіки. Веймарська Конституція 1919 р.
6. Установлення режиму фашистської диктатури в Німеччині.
7. Повоєнний устрій і право Німеччини.

Опитування за питаннями теми.

Завдання для самостійної роботи

1. Зміст Прусської Конституція 1850 р.
2. Зміст Німецького Цивільного уложення 1896 р.
3. Зміст Кримінального уложення 1870 р.

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Здобувачам слід підкреслити, що німецька державність протягом XIX ст. пройшла складний процес об'єднання від численних державних утворень часів Священної Римської імперії германської нації до формування єдиної Німецької імперії під зверхністю Пруссії. Пришвидшенню процесу політичного об'єднання країни сприяв активний розвиток капіталістичних відносин, що із запізненням розпочався у Німеччині у першій половині XIX ст. Революція 1848 р. не мала таких великих суспільно-політичних і державно-правових наслідків, як революційні події у Франції, але сприяла зміцненню позицій ліберальної буржуазії, яка була зацікавлена в об'єднанні країни. Процес об'єднання очолила найсильніша серед німецьких держав Пруссія, яка привнесла у загальнонімецький державний механізм військово-політичні традиції державного управління. Структура державного механізму Німеччини виражала інтереси прусського юнкерства і великої буржуазії, тісно поєднаних із мілітаристськими поліцейськими силами, що істотно впливали на державну політику і право.

Здобувачам необхідно зауважити, що утворення єдиної Німецької імперії супроводжувалося формуванням загальнонімецької правової системи. Найвизначніший витвір загальнонімецької кодифікації – Німецьке Цивільне уложення 1896 р. – засвідчив завершення партикуляризму німецького цивільного права епохи феодалізму та перехід до капіталістичних принципів цивільних правовідносин. Кримінальне уложення 1871 р. на імперському рівні закріпило принципи і концепції капіталістичного кримінального права, зокрема демократичні принципи законності, що, втім, не заперечувало широкого впливу поліцейсько-репресивних та адміністративно-бюрократичних органів на життя

суспільства і держави. Наприкінці XIX ст. завершився процес формування єдиної правової системи Німеччини, що сприяло успішному розвитку економіки (грюндерство) та виходу країни на провідні позиції серед найрозвиненіших країн Європи і світу.

Отже, здобувачам необхідно розкрити зміст і значення Конституції 1871 р., Німецького Цивільного уложення 1896 р., Кримінальне уложення 1870 р., а також пояснити доцільність їх прийняття та вказати на зв'язок з існуючим державним ладом.

У 1919 р. Установчі збори прийняли Конституцію, яка увійшла в історію під назвою Веймарська. Німеччина проголошувалась буржуазно-демократичною республікою. Необхідно розкрити зміст і значення Конституції 1919 р., яка стала суттєвим завоюванням німецького народу, однак під впливом відомих історичних подій не змогла убезпечити Німеччину від реваншизму і приходу до влади нацистів. В умовах громадського розчарування стрімко зростала популярність Німецької націонал-соціалістичної робочої партії (НСДАП) і її керівника А. Гітлера.

Щодо повоєнного устрою Німеччини слід звернути увагу, що він став предметом обговорення на Тегеранській 1943 р., Ялтинській 1945 р. і Потсдамській 1945 р. конференціях Великобританії, США і СРСР. Рішеннями Ялтинської конференції Німеччину передбачалось позбавити державності, але не допустити територіального роздроблення. Планувалося прищепити німецькому народу демократичну самосвідомість і позбавити «тевтонських загарбницьких устремлінь». Потсдамська конференція підтвердила єдність намірів держав-переможниць щодо денацифікації, декартелізації і демілітаризації Німеччини, а також виховання громадян у демократичному дусі.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / О.М. Джужа, Т.А. Третьякова, В.С. Калиновський та ін. К.: НАВС, 2012. 376 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
4. Кузьминець О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (схеми, таблиці, коментарі, термінологічний словник) : навч. посіб. / О. В, Кузьминець, Є. С. Дурнов, Ю. В. Сокур. К. : Гранмна, 2012. 240 с.
5. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с.
6. Костюк Д. А. Зовнішня політика та таємна дипломатія Отто фон Бісмарка після утворення Німецької імперії. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 115. С. 451-455.
7. Осадчук І. Політичний режим у Німецькій імперії (1871–1890): модель змагального авторитаризму? *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 1. С. 143-150.
8. Троян С. С. Імперія Отто фон Бісмарка: причини і початок німецької колоніальної політики (1871–1885 рр.). *Зовнішні справи*. 2020. № 5-6. С. 31-35.

Тема 11: Новітній державно-правовий розвиток країн Європи. Історико-правовий огляд утворення Європейського союзу

Практичне заняття 16

Питання для обговорення:

1. Державний устрій і право країн Західної Європи.
2. Державний устрій і право країн Східної Європи.

3. Європейський союз як нова організація політичної влади в Європі.
   3.1. Передумови створення єдиної Європи.
   3.2. Механізм і структура Європейського союзу.
   3.3. Україна в процесах євроінтеграції.

Опитування за питаннями теми.

Захист рефератів: доповідь та презентація.

Теми рефератів

1. Зміст «Копенгагенських критеріїв»
2. Історико-правова характеристика Конституції для Європи

Завдання для самостійної роботи

1. Структура Європейського союзу
2. Зміст «Копенгагенських критеріїв»
3. Зміст Конституції для Європи

Методичні рекомендації до вивчення питань теми

Звертаємо увагу здобувачів, що процес виникнення національних правових систем в країнах Східної і Південно – Східної Європи розпочався одразу ж після закінчення Першої світової війни і розпаду європейських імперій – Австро-Угорської, Російської і Німецької. В цілому правові системи у цих державах ґрунтувались на традиційних правових системах, а також відчували вплив колишніх імперських традицій і режимів. Правові системи даних країн відносилася в основному до романо-німецької правової сім'ї. Водночас діяли і інші правові системи. Так, в Угорщині переважало звичаєве право, що ґрунтувалося на судових рішеннях, тому і правову систему можна віднести до змішаної. В Албанії до Першої світової війни діяли звичаєве право і Цивільний кодекс Османської імперії. Правова система довоєнної Югославії також вражає різноманіттям. У Сербії діяв Сербський цивільний кодекс 1844 р., у Воєводині користувались угорським звичаєвим правом, у Хорватії і Словенії - Австрійський Цивільний кодекс 1811р, і Цивільний процесуальний 1895р.

Спадкові і шлюбно-сімейні відносини серед мусульманського населення регулювались нормами мусульманського права. В окремих частинах Польщі використовувалося австрійське, німецьке, російське право. Тобто єдиної правової системи на території цих країн не було.

Слід підкреслити, що на початку 1990-х років країни Східної і Південно-Східної Європи вступили в новий період свого розвитку, в тому числі в етап докорінних правових перетворень. В колишніх соціалістичних державах сформовані нові системи права, судочинства. Враховуючи особливості процесів становлення і розвитку права, дослідники поділяють держави на дві групи: в Угорщині, Польщі, Хорватії, Словенії переважають юридичні традиції романо-німецького права, в той час, як в Албанії, Болгарії, Румунії, Сербії сильними є традиції Візантії, а не Західної Європи. Протягом XX і початку XXI ст. судовий процес в державах Центральної і Східної Європи відповідав вимогам романо-німецької сім'ї – спільна термінологія, прийоми юридичної техніки, заперечення значення судової практики у якості джерела права тощо.

Здобувачам варто зазначити, що держави Центрально-Східної Європи у XX ст. пройшли складний, часом драматичний шлях розвитку, що складався з таких етапів: відновлення державності та спроби її розбудови у міжвоєнний період; боротьба проти фашизму; встановлення тоталітарних режимів у післявоєнні десятиліття (т.зв. народна демократія) та спроби їх часткового реформування; демократичні революції; перехід до ринкової економіки та демократизація політичної системи, що знайшли безпосереднє відображення у змінах правових систем. Обравши демократичний шлях розвитку, країни регіону рішуче стали на шлях оновлення і ринкових перетворень, що відзначається труднощами, потребує часу і значних зусиль. Найбільш успішно шлях посттоталітарного розвитку проходять Чехія, Угорщина і Польща, де реформи набули найбільш послідовного і радикального характеру. Колишні країни радянського блоку утвердили традиції демократичного розвитку, ринкової економіки, долучившись до провідних країн-членів Європейського Союзу.

При вивченні здобувачами питання щодо Європейського Союзу, звертаємо увагу, що він являє собою економічний та політичний союз незалежних держав-членів, розташованих в Європі. Це дещо зовсім нове, що не має прецедентів в історії. Його політична система безперервно еволюціонувала із середини XX ст. і ґрунтується на системі міжнародних угод. Через великий політичний і економічний глобальний вплив, Європейський Союз розглядають як одну з потенційних наддержав. Юридично в ЄС не виділено столиці, але де-факто такою є місто Брюссель (Бельгія), де базуються більшість інституцій Союзу. Важливо розкрити передумови створення, пояснити структура Європейського союзу, а також проаналізувати тенденції євроінтеграції з боку України.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2014. 656 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
3. Барановський Ф. В. Європейський союз у міжнародних відносинах на сучасному етапі. *Політологічні записки.* 2013. № 7.
4. Габаковська Х. Характерні особливості впливу римського права на правові системи Західної Європи. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія:Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 136-141.
5. Гребенюк М. Європейський Союз: від економічно інтеграції до організації колективної оборони? *Політичний менеджмент.* 2012. № 1-2. С. 212-218.
6. Кордон М. Європейський Союз: результати розвитку за 65 років. *Intermarum: історія, політика, культура*. 2015. Вип. 2. С. 325-334.
7. Мирна Н. В. Європейський Союз: правові та інституціональні засади політики регіонального розвитку. *Державне будівництво*. 2014. № 1.

8. Попок Е. Порівняльний аналіз нормативно-правової бази забезпечення освітніх потреб національних меншин в країнах Центральної та Східної Європи (на прикладі України, Румунії, Угорщини та Словаччини). *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 1. С. 127-129.
9. Шевченко В. М. Скасування кріпосного права в межах Російської імперії і політичний рух. *Проблеми історії України XIX - початку XX ст.*. 2011. Вип. 18. С. 113-120.

Практичне заняття 17

Контрольна робота за змістовим модулем 3 у формі тестування. Тестові завдання для контрольної роботи складаються з 25 питань і відповідають змісту навчального матеріалу змістовного модуля 3. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання здобувач отримує 0,2 бали.

Питання для самостійної роботи

1. Договір позики за Законами царя Хаммурапи.
2. Регулювання майнових відносин за Законами Ману.
3. Злочин і покарання, судовий процес за Законами Ману.
4. Право власності за Законами Драконта.
5. Кримінальне право і судочинство за Законами Драконта.
6. Договір позики за Законами XII таблиць.
7. Виникнення і державний лад Франкської держави.
8. Виникнення Арабського халіфату.
9. Особливості регулювання сімейних відносин за мусульманським правом.
10. Значення Великої хартії вольностей 1215 р. в історії феодальної держави і права Англії.
11. Особливості розвитку феодального права у Франції.
12. Особливості джерел права Німеччини.
13. Суд і процес у Сербській державі.
14. Характеристика Судебників 1497 р., 1550 р.

15.Кодифікація Юстиніана.

16.Характеристика Habeas corpus akt 1679 р.

17.Зміст виборчих реформ в Англії у XIX ст.

18.Правова система Англії.

19.Політичний стан американських колоній Англії.

20.Принцип поділу влади за Конституцією США 1787 р.

21.«Реконструкція півдня». Виникнення Ку-клукс-клану.

22.Зміст Декларація прав людини і громадянина 1789 р.

23.Зміст Конституція 1791 р.

24.Цивільний кодекс 1804 р.

25.Зміст Прусської Конституція 1850 р.

26.Зміст Німецького Цивільного уложення 1896 р.

27.Зміст Кримінального уложення 1870 р.

28.Структура Європейського союзу.

29.Зміст «Копенгагенських критеріїв».

30.Зміст Конституції для Європи.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Предмет і метод науки історії держави і права зарубіжних країн та її місце в системі юридичних наук.
2. Утворення Вавилонської держави та її суспільно-політичний лад.
3. Загальна характеристика Законів царя Хаммурапі. Їхня структура.
4. Шлюбно-сімейне право та злочин і покарання за Законами царя Хаммурапи.
5. Суспільно-політичний лад Стародавньої Індії.
6. Загальна характеристика Законів Ману.
7. Злочин і покарання, судовий процес за Законами Ману.
8. Державний лад Афін у V–IV ст. до н. е.
9. Джерела Афінського права. Закони Драконта.
10. Суспільний і державний лад Спарти.
11. Суспільний лад і правове положення населення Риму в період республіки.
12. Державний лад Римської республіки. Принципат і домінат.
13. Закони XII таблиць — найдавніша пам’ятка Римського рабовласницького права.
14. Виникнення і державний лад Франкської держави.
15. Походження «Салічної правди» та її загальна характеристика.
16. Злочини проти особистості та судовий процес за «Салічною правдою».
17. Виникнення і державний лад Арабського халіфату.
18. Джерела мусульманського права.
19. Особливості державного устрою Англії в період раннього феодалізму і станово-представницької монархії.
20. Загальна характеристика Великої хартії вольностей 1215 р.
21. Особливості державного устрою Франції в період станово-представницької та абсолютної монархії.
22. Розвиток феодального права у Франції.
23. Становлення і розвиток ранньофеодальної держави Німеччини.
24. Загальна характеристика джерел права Німеччини.
25. Суспільний і державний лад Сербської феодальної держави.

26. Загальна характеристика «Законника Стефан Душана».
27. Кримінальне право, суд і процес у Сербській державі.
28. Особливості державного устрою у Східній Римській імперії (Візантії).
29. Джерела права Візантії.
30. Державний лад феодальної Росії періоду станово-представницької та абсолютної монархії.
31. Загальна характеристика феодального права Росії.
32. Політичні і правові передумови англійської буржуазної революції.
33. Зміст і характеристика англійських державно-правових актів XVII – XVIII ст.
34. Загальна характеристика Habeas corpus akt 1679 р.
35. Загальна характеристика Білль про права 1689 р.
36. Зміни в праві Англії у XVIII – XIX ст.
37. Декларація незалежності 1776 р. і утворення США.
38. Статті Конфедерації США 1781 р., їхня характеристика.
39. Прийняття Конституції США 1787 р., її зміст.
40. Перший цикл поправок до Конституції США 1791 р.
41. Другий цикл поправок до Конституції США (1865–1870 рр.).
42. «Реконструкція півдня». Виникнення Ку-клукс-клану.
43. Особливості права США.
44. Причини і політичні передумови Французької революції.
45. Французька Декларація прав людини і громадянина 1789 р. та Конституція 1791 р.
46. Якобінська диктатура у Франції, Конституція 1793 р.
47. Право імперії Наполеона Бонапарта. Цивільний кодекс 1804 р.
48. Форма держави у Франції у 1814 – 1875 рр.
49. Державний розвиток Франції на початку XX ст.
50. Розвиток державності Німеччини у першій половині XIX ст.
51. Загальна характеристика Прусської Конституції 1850 р.
52. Об’єднання Німеччини. Конституція 1871 р.

53.Загальна характеристика німецького Цивільного уложення 1896 р.

54.Загальна характеристика німецького Кримінального уложення 1870 р.

55.Встановлення Веймарської республіки. Веймарська Конституція 1919 р.

56.Установлення режиму фашистської диктатури в Німеччині.

57.Повоєнний устрій і право Німеччини.

58.Державний устрій і право країн Західної Європи.

59.Державний устрій і право країн Східної та Південно-Східної Європи.

60.Європейський союз як нова організація політичної влади в Європі.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНИХ ЗАВДАНЬ

До кожного практичного заняття здобувачам пропонуються питання для самостійної роботи, метою якої є поглиблення та уточнення знань, набутих на лекціях, детальний розгляд здобувачами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та якісна підготовка до практичних занять.

Основною формою проведення навчальних занять у вищому навчальному закладі є лекція, яка призначена для засвоєння теоретичного матеріалу. На лекціях в концентрованому вигляді викладаються основні теоретичні положення та найбільш складні питання програми навчальної дисципліни. На цьому етапі здобувачі набувають фундаментальних і систематизованих знань.

Наступною формою навчального заняття є практичне заняття, на якому здобувачі детально розглядають окремі теоретичні положення навчальної дисципліни відповідно до сформульованого плану, обговорюють проблемні питання, висловлюють власну думку з того чи іншого питання тощо. Практичне заняття – це групове заняття під керівництвом викладача і провадиться після прочитаної лекції та самостійної підготовки.

Самостійна підготовка є творчим процесом здобувачів. Передусім самостійна робота передбачає ознайомлення з навчальною та науковою літературою, вивчення різних думок і поглядів дослідників щодо відповідного питання, та є необхідним етапом в підготовці до практичного заняття.

Виконання здобувачем самостійної роботи, самостійне вивчення конкретного питання – стимулює його творчі здібності та дозволяє повністю розкрити його потенціал до самостійної роботи. Перелік начальної та наукової літератури міститься в кінці даних методичних рекомендацій.

Крім того, до самостійної роботи також відноситься підготовка рефератів на практичному занятті.

Методичні рекомендації до написання реферату

Реферат — аналітичний огляд джерел інформації. Причому даний огляд повинен бути продуктивного типу, тобто містити творче осмислення реферованих джерел. Реферат широко застосовується в навчальному процесі як спосіб оцінювання не тільки знань здобувача, а ще і його вміння опрацьовувати та аналізувати джерела інформації. Виконання здобувачем реферативних робіт стимулює творчі здібності та дозволяє повністю розкрити його потенціал до самостійної роботи.

Вимоги до написання реферату:

- здобувач самостійно обирає серед запропонованих викладачем тем рефератів, які містяться після плану кожного практичного заняття;
- реферат має бути написаний українською мовою;
- реферат має бути грамотно написаний та акуратно оформлений (вирівнювання по ширині, без переносів);
- текстовий редактор − *Microsoft Word,* формат сторінки А4 (297х210 мм), орієнтація – книжкова, поля − 20 мм; гарнітура − *Times New Roman*, кегель − 14, міжрядковий інтервал − 1, стиль − *Normal*;
- наступний рядок – текст з абзацним відступом 1,25 см;
- обсяг повинен бути таким, щоб повністю розкрити суть тематики та містити всі необхідні структурні елементи. Рекомендовано не менше 10 та не більше 20 сторінок;
- посилання на літературу подається у тексті статті обов’язково у квадратних дужках, двома цифрами, де перше число означає порядковий номер у переліку

використаних джерел, друге − номер сторінки цитованої роботи. Наприклад: [2, с. 34];

➢ список використаних джерел під назвою «*Список використаної літератури*» (жирний шрифт, курсив, вирівнювання по центру, кегель 14) розміщується наприкінці тексту і повинен оформлятися відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».

➢ література надається гарнітурою − *Times New Roman*, кеглем − 12, міжрядковий інтервал − 1, стиль − *Normal*;

➢ зазначення видавництва та загальної кількості сторінок для друкованих видань є обов'язковим.

➢ захист реферату проходить на практичному занятті. Час виступу 5-7 хвилин. Перевіряється володіння матеріалом викладеним в рефераті та загальне розуміння за тематикою реферату. Оцінювання захисту проводиться згідно наведеної нижче методики оцінювання;

➢ у разі, якщо заняття відбувається в он-лайн форматі, можливо підготувати презентацію з данної теми.

➢ роздруковану роботу здобувач здає викладачеві, а у разі он-лайн навчання пересилає на електронну пошту викладача: donchenko@onu.edu.ua

Зразок титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

Кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права

Реферат
з Історії держави і права зарубіжних країн
тема

Прізвище здообувача

Одесса, 2023

Методичні рекомендації до написання контрольної роботи здобувачами заочної форми навчання.

Написання контрольної роботи покликане активізувати самостійне вивчення здобувачем курсу історії держави та права зарубіжних країн та одночасно перевірити його здатність у засвоєнні навчального матеріалу. Контрольна робота складається з теоретичного завдання, виконанню якого має передувати вивчення здобувачем рекомендованих джерел, навчальної та наукової літератури. За своїм змістом контрольна робота повинна являти собою послідовну і чітку відповідь щодо змісту і значення політико-правового вчення конкретного представника. Контрольну роботу здобувач виконує індивідуально в письмовій формі у відповідності з цими вказівками та запропонованими варіантами завдань. Обсяг контрольної роботи — 10–12 сторінок. Вона повинна бути акуратно виконана, без граматичних і стилістичних помилок. Не допускається механічне переписування тексту підручника і літератури, так само, як і скорочення окремих слів (крім загальновживаних). Наприкінці роботи належить навести список використаної літератури. Потрібно пронумерувати сторінки, залишити поля для можливих зауважень рецензента, підписати і вказати дату виконання роботи.

Варіант завдання здобувач обирає за першою літерою свого прізвища. За виконання контрольної роботи в належній формі і з дотриманням правил оформлення здобувач отримує до 10 балів.

Перша літера прізвища здобувача	**Номер варіанту**	**Тема контрольної роботи**
А-Г	1	Суспільно-політичний лад Стародавньої Індії
Д-З	2	Правове положення населення Риму в період республіки
И-К	3	Джерела мусульманського права
Л-П	4	Загальна характеристика Великої хартії вольностей 1215 р.
Р-Ф	5	Загальна характеристика Habeas corpus akt 1679 р.
Х-Я	6	Французька Декларація прав людини і громадянина 1789 р.

Вимоги до написання контрольної роботи:

➢ контрольна робота має бути написаний українською мовою;

➢ контрольна робота має бути грамотно написана та акуратно оформлена (вирівнювання по ширині, без переносів);

➢ текстовий редактор − *Microsoft Word,* формат сторінки А4 (297х210 мм), орієнтація – книжкова, поля − 20 мм; гарнітура − *Times New Roman*, кегель − 14, міжрядковий інтервал − 1, стиль − *Normal*;

➢ наступний рядок – текст доповіді з абзацним відступом 1,25 см;

➢ обсяг повинен бути таким, щоб повністю розкрити суть тематики та містити всі необхідні структурні елементи. Рекомендовано не менше 10-12 та не більше 20 сторінок;

➢ посилання на літературу подається у тексті статті обов'язково у квадратних дужках, двома цифрами, де перше число означає порядковий номер у списку використаних джерел, друге − номер сторінки цитованої роботи. Наприклад: [2, с. 34];

➢ список використаних джерел під назвою «*Список використаної літератури*» (жирний шрифт, курсив, вирівнювання по центру, кегель 14) розміщується наприкінці тексту і повинен оформлятися відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».

➢ література надається гарнітурою − *Times New Roman*, кеглем − 12, міжрядковий інтервал − 1, стиль − *Normal*;

➢ зазначення видавництва та загальної кількості сторінок для друкованих видань є обов'язковим.

➢ захист роботи проходить на заліку. Перевіряється володіння матеріалом викладеним в роботі та загальне розуміння проблематики теми. Оцінювання захисту проводиться згідно наведеної методики оцінювання;

➢ у разі, якщо заняття відбувається в он-лайн форматі, можливо підготувати презентацію з данної теми.

➢ роздруковану роботу здобувач здає викладачеві, а у разі он-лайн навчання пересилає на електронну пошту викладача: donchenko@onu.edu.ua

Зразок титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

Кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права

Контрольна робота з
Історії держави та права зарубіжних країн
тема

Прізвище здобувача

Одесса, 2023

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за різними видами роботи

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
- Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	від 0 до 5
- Виконання реферату за однією із запропонованих тем	від 0 до 5
Періодичний контроль:	
- Контрольна робота за змістовними модулями у формі тестування	Від 0 до 5

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь здобувачів в обговоренні проблемних питань	0 бали	Здобувач не є присутнім на практичному занятті.
	1 бал	Здобувач є присутнім на практичному занятті, але не бере участь у практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.
	2 бали	Здобувач іноді бере участь в практичному занятті; частково виступає; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на практичних заняттях; показує фрагментарні знання понятійного апарату і літературних джерел; показує невміння публічно представляти матеріал.
	3 бали	Здобувач бере участь в практичному занятті; відповідає на поставленні питання; виступає і задає питання; допускає помилки під час відповідей на запитання; показує фрагментарні знання літературних джерел; показує невміння аналізувати і порівнювати державний лад та джерела права розглянутого періоду.
	4 бали	Здобувач бере активну участь в практичному занятті; виступає, задає питання, доповнює попередні виступи; використовує порівняльний аналіз попередніх тем; показує глибокі знання понятійного апарату і літературних джерел; здатний підкреслювати особливості державного розвитку розглянутого періоду та характеризувати джерела права.
	5 балів	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; демонструє глибокі знання, дає повні та детальні відповіді на запитання; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; вміє сформувати своє ставлення до певної проблеми; висловлює власні міркування, наводить доцільні аргументи; здатний публічно представити матеріал.

Виконання реферату за однією із запропонованих тем: доповідь та демонстрація презентації	0 бали	Не зараховуються реферати (доповіді) та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	1 бал	Доповідь виконано самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки (або вони взагалі відсутні), тема не розкрита, робота не відповідає вимогам.
	2 бали	Доповідь виконано самостійно, оформлення відповідає вимогам із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз містить неточності, але усно здобувач пояснює матеріал впевнено і за допомогою викладача виправляється, змістовний матеріал представлений добре, сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита із незначними прогалинами, інформацію подано з посиланням на джерела, однак вони оформлені із помилками.
	3 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми із зазначенням невирішених раніше аспектів, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані загальні висновки, тема загалом розкрита; інформація у презентації містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.
	4 бали	Доповідь та презентація виконані самостійно, актуальність теми повністю розкрита; особливості державного розвитку конкретної країни і конкретного періоду розглянуто із порівнянням з попередніми темами; теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно пояснює матеріал, наводить недоліки і переваги відповідних джерел права; у висновку сформульовані самостійні висновки, тема загалом розкрита; інформація у презентації містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.
	5 балів	Доповідь та презентація виконані самостійно та оригінально, оформлення відповідає вимогам, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об’єкт і предмет, гіпотеза власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач вільно презентує матеріал; зміст презентації не перевантажений слайдами з текстовим матеріалом; у висновку сформульовані самостійні ґрунтовні судження; інформація у презентації містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.
Контрольна	0	Відповідь на запитання неправильна.

робота за змістовними модулями у формі тестування	балів	
	0,2 бали	Відповідь на запитання правильна.

* Написання реферату відбувається під час самостійної роботи здобувача за однією з запропонованих тем, виконується на окремому папері А4 в обсязі не менше 10 та не більше 20 сторінок; реферат представляється на практичному занятті № 17 і здається викладачу у роздрукованій формі на перевірку після відповідної доповіді на практичному занятті, а у разі он-лайн навчання надсилається на e-mail викладача.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти за результатами поточного, періодичного та підсумкового контролю

Теми практичних занять	Кількість балів за вид роботи	Разом балів
Змістовий модуль 1. Державність і право Стародавнього періоду та Античного світу		
Тема 1. Предмет, метод, періодизація Історії держави та права зарубіжних країн	-	-
Тема 2. Історія держави і права Вавілонської держави та Сторадавньої Індії	0 – 10 (опитування)	0 - 10
Тема 3. Історія держави і права Стародавньої Греції та Стародавнього Риму	0 – 10 (опитування) 0-5 (реферат, презентація)	0 - 15
Контрольна робота за змістовним модулем 1 (тестування)	0 – 5 (тестування)	0 – 5
Змістовий модуль 2. Середньовічні держави і право країн Європи та Азії		
Тема 4. Держава і право франків та Арабського халіфату	0 – 10 (опитування) 0-5 (реферат, презентація)	0-15
Тема 5. Феодальні держави і право країн Західної Європи	0 – 10 (опитування)	0-10
Тема 6. Феодальні держави і право країн Східної Європи	0 – 5 (опитування)	0-5
Контрольна робота за змістовним модулем 2 (тестування)	0 – 5 (тестування)	0-5
Змістовий модуль 3. Еволюція держави і права Нового і Новітнього періодів		
Тема 7. Історія держави і права Англії	0 – 5 (опитування)	0-5

Тема 8. Державність і право США	0 – 5 (опитування)	0-5
Тем 9. Історія держави і права Франції	0 – 5 (опитування)	0-5
Тема 10. Державність право Німеччини	0 – 5 (опитування)	0-5
Тема 11. Новітній державно-правовий розвиток країн Європи. Історико-правовий огляд утворення Європейського союзу	0 – 5 (опитування) 0-5 (реферат, презентація)	0-10
Контрольна робота за змістовним модулем 3 (тестування)	0 – 5 (тестування)	0 - 5
Загалом сума балів		**0 - 100**

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний та періодичний контроль											**Сума балів**
ЗМ 1			ЗМ 2			ЗМ 3					
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	
-	0-10	0-10	0-10	0-10	0-5	0-5	0-5	0-5	0-5	0-5	**70**
Виконання реферату 0 - 5			Виконання реферату 0 - 5			Виконання реферату 0 - 5					**15**
Контрольна робота* за ЗМ 1 0 - 5			煐онтрольна робота* за ЗМ 2 0 - 5			Контрольна робота * за ЗМ 3 0 - 5					15
сума балів за результатами поточного/періодичного контролю											100

Т2, Т3 ... Т5 – теми практичних занять

ЗМ1, ЗМ2 – змістовий модуль

* Примітка 1:
Всі контрольні роботи за змістовими модулями здійснюються у формі тестових завдань після завершення вивчення навчального матеріалу кожного змістового модуля. Завдання складаються з 25 тестових завдань і відповідають змісту навчального матеріалу відповідного змістовного модуля. За кожну правильну відповідь на одне тестове завдання здобувач отримує 0,2 бали. Разом за кожну контрольну роботу за ЗМ здобувач отримує по 5 балів.
*Примітка 2: реферат виконується під час самостійної роботи, представляється на практичному занятті, і здається викладачу на перевірку після відповідної доповіді на практичному занятті.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 - 100	A	зараховано
85 - 89	B	
75 - 84	C	
70 - 74	D	
60 - 69	E	
35 - 59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0 - 34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Оцінка за національ-ною шкалою	100 бальна шкала / Оцінка ECTS	Теоретична підготовка	Практична підготовка
Зараховано	**90 – 100 / A**	Здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, розгорнуто, обґрунтовано та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей. Здобувач демонструє чітке знання відповідних категорій, їх змісту, розуміння їх взаємозв’язку, правильно формулює тлумачення відповідних понять, демонструє знання змісту передбачених програмою нормативно-правових актів, робить самостійні висновки. Здобувач вміє виявляти причинно-наслідкові зв’язки, самостійно знаходити додаткову інформацію та використовувати її для реалізації поставлених завдань, вільно використовує нові інформаційні технології для	Здобувач може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання практичних завдань, виконує практичні завдання не передбачені навчальною програмою, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

		поповнення знань.	
Зараховано	**85 – 89 / B**	Здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій, самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає неточності, які не є суттєвими для характеристики предмету питання та не впливають істотно на загальну характеристику того чи іншого явища (поняття).	Здобувач має стійкі навички виконання практичних завдань, правильно вирішує більшість практичних завдань.
	75 – 84 / C	Здобувач виявляє загалом високий рівень знань щодо всієї програми навчальної дисципліни, на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій, але не вміє самостійно аналізувати деякі питання, не повністю переконливо аргументувати свої відповіді, допускає незначні неточності.	Здобувач за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою навчальної дисципліни.
Зараховано	**70 – 74 / D**	Здобувач володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків. Здобувач знає основні поняття навчального матеріалу, але має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого та під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків та формулювання висновків.	Здобувач має елементарні навички виконання практичних завдань, правильно вирішує лише половину практичних завдань.

	60 – 69 / E	Здобувач не повною мірою розуміє предмет навчальної дисципліни, наявні недоліки у розкритті змісту понять, категорій, закономірностей, назв та змісту нормативно-правових актів. Здобувач надає нечіткі характеристики відповідних явищ, викладає свої думки з істотним порушенням логіки подання матеріалу.	Здобувач може використовувати знання лише в стандартних практичних ситуаціях, має нестійкі навички виконання практичних завдань, робить багато суттєвих помилок.
Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	**35 – 59 / FX**	Здобувач не правильно розкриває сутність базових питань навчальної дисципліни, допускає суттєві змістовні помилки, володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно, безсистемне виокремлює випадкові ознаки вивченого, не вміє сформулювати свою думку та викласти її в логічній послідовності, робити узагальнення та висновки.	Здобувач здатний виконати лише окремі практичні завдання за допомогою викладача. У здобувача відсутні сформовані уміння та навички.
Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	**0 – 34 / F**	Здобувач не знає основних положень навчальної дисципліни, не володіє навчальним матеріалом.	Здобувач виконує лише елементи практичних завдань, погребує постійної допомоги викладача.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Основна

1. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн : навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2022. 656 с.
2. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн та римське право: навчальний посібник. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2019. 384 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37723/1/Posibnuk%20%d0%90.%20Hrubinko%202019.pdf
3. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/344346655.pdf
4. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / Куракін О.М., Туренко О.С., Іванов І.В. К.: ДП «ІНФОТЕХ», 2022. 546 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / О.М. Бандурка, О.М. Головко; вступ. слово О.М. Бандурки. 2-ге вид., доп. та змін. Харків: ХНУВС 2021. 596 с. URL: https://www.academia.edu/44982798/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8_%D1%96_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B7%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D0%B3_%D1%80%D0%B5%D0%B4_%D0%B4_%D1%80%D0%B0_%D1%8E%D1%80%D0%B8%D0%B4_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84_%D0%9E_%D0%9C_%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%B8_%D0%B2%D1%81%D1%82

%D1%83%D0%BF_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE_%D0%9E_%D0%9C_%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%83%D1%80%D0%BA%D0%B8_2_%D0%B3%D0%B5_%D0%B2%D0%B8%D0%B4_%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2_%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD_%D0%A5%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%B2_%D0%A5%D0%9D%D0%A3%D0%92%D0%A1_2021_596_%D1%81

6. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. Вид. 8-ме, допов. К.: Атіка; Х.: Право. 2015. 624 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/123/1-33.pdf
7. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення навчальної дисципліни Історія держави і права зарубіжних країн. Укладачі: Лаврик Г.В., Сало В.А. Вищий навчальний заклад Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі", кафедра правознавства. Полтава, 2017. 329 с. URL: http://pravo.puet.edu.ua/files/lic2016bac/idpz_03.pdf
8. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса, Фенікс, 2019. 296 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12646/%D0%9D%D0%9C%D0%9F%20%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%20%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0.pdf.
9. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2023. 568 с.
10. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів: Новий Світ – 2000. 2018. 480 с.

Додаткова

1. Барановський Ф. В. Європейський союз у міжнародних відносинах на сучасному етапі. *Політологічні записки*. 2013. № 7.
2. Габаковська Х. Характерні особливості впливу римського права на правові системи Західної Європи. *Вісник Національного університету*

"Львівська політехніка". Серія:Юридичні науки. 2016. № 855. С. 136-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_21

3. Гребенюк М. Європейський Союз: від економічно інтеграції до організації колективної оборони? *Політичний менеджмент*. 2012. № 1-2. С. 212-218.
4. Денисенко В. В. Феціальне право у Стародавньому Римі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 28. - С. 4-7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_28_3
5. Зінченко О. В. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. – предтеча правової і політичної культури сьогодення. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2013. № 3. С. 202–203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2013_3_33
6. Зінченко О. В. Еволюція ідей декларації прав людини і громадянина від 1789 р. до початку XXI ст. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2014. № 2. С. 117-125. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8353/1/Zinchenko_117.pdf
7. Качур В. О. Декларація прав Вірджинії 1776 р. Та її значення для державно-правового розвитку США. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2014. Вип. 197(2). С. 17-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_prav_2014_197%282%29__4
8. Кобилецький М. Саксонське зерцало та його застосування в Україні. *Вісник Львівського університету. Сер.: Юридична*. 2013. Вип. 57. С. 97-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2013_57_15
9. Ковальова С. Г. Договори великих князів литовських з країнами Східної Європи як пам’ятки феодального права. *Правова держава*. 2013. Вип. 24. С. 34-41.

10. Кольбенко А. Передумови прийняття, зміст та значення першої конституції Франції 1791 р. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2015. Вип. 61. С. 146-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2015_61_20
11. Кордон М. Європейський Союз: результати розвитку за 65 років. *Intermarum: історія, політика, культура*. 2015. Вип. 2. С. 325-334.
12. Костюк Д. А. Зовнішня політика та таємна дипломатія Отто фон Бісмарка після утворення Німецької імперії. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 115. С. 451-455. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_115_113
13. Кузовков В. Візантія та Багдадський халіфат наприкінці IX – у першій половині Хст. *Емінак.* 2017. № 2(2). С. 39-43. URL: https://oaji.net/articles/2017/294-1521398911.pdf
14. Лебедєва І. Англія напередодні і під час буржуазної революції (1603–1660 рр.). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія.* 2018. Вип. 23. С. 193-218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_Ief_2018_23_18
15. Лохіна Д. Г. Основні риси гуманізму та історичний аналіз розвитку гуманістичних ідей Давнього Китаю, Античності та Арабського Халіфату. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2012. Вип. 6. С. 88-93.
16. Лубська М. В. Загальні аспекти реформування мусульманського шлюбно-сімейного права у контексті визнання правового статусу особи в державах ісламської традиції. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія.* 2010. № 2. С. 126-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2010_2_29
17. Макарчук В. С. Велика хартія вільностей (1215 р.): ідеї, придатні для сучасності. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки.* 2015. № 825. С. 258-261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_44

18. Матвєєва Т. О. Державний лад і право Давніх Афін. *Форум права*. 2014. № 1. С. 350–361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_1_62
19. Мирна Н. В. Європейський Союз: правові та інституціональні засади політики регіонального розвитку. *Державне будівництво*. 2014. № 1.
20. Опольська Н. М. Особливості розвитку права на свободу творчості в країнах Стародавнього Сходу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 6(1). С. 31-34.
21. Осадчук І. Політичний режим у Німецькій імперії (1871–1890): модель змагального авторитаризму? *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 1. С. 143-150. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_1_22
22. Петрова К. Конституція США як "верховне право країни". *Право США*. 2013. № 1-2. С. 122–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prccha_2013_1-2_10
23. Попок Е. Порівняльний аналіз нормативно-правової бази забезпечення освітніх потреб національних меншин в країнах Центральної та Східної Європи (на прикладі України, Румунії, Угорщини та Словаччини). *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 1. С. 127-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2015_1_30
24. Тищик Б. Конституція Сполучених Штатів Америки – перша діюча конституція світу (до 230-річчя основного закону США). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. Вип. 65. С. 56-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2017_65_9
25. Томин Ю. "Законник" як джерело до вивчення соціально-економічної історії Сербії доби Стефана Душана. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2014. Вип. 25. С. 83-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Ist_2014_25_13
26. Троян С. С. Імперія Отто фон Бісмарка: причини і початок німецької колоніальної політики (1871–1885 рр.). *Зовнішні справи*. 2020. № 5-6. С.

31-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2020_5-6_8

27. Цесарський Ф. Розвиток юридичної доктрини Середньовіччя стосовно угод із найму праці ремісників (на прикладі Франції). *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 216-221.

28. Чернецька О. В. Право Англії як класична модель прецедентного права. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 348-352. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_4_80

29. Шевченко В. М. Скасування кріпосного права в межах Російської імперії і політичний рух. *Проблеми історії України XIX - початку XX ст.*. 2011. Вип. 18. С. 113-120.

30. Юринець Ю. Л. Ґенеза створення Афінської держави як обґрунтування договірної теорії походження держави. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2013. № 1. С. 43-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2013_1_11

31. Яблонський В. В. Дипломатичні відносини Стародавнього Єгипту за правління Тутмоса III з країнами Східного Середземномор'я та Близького Сходу. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія: Історична*. 2017. Вип. 13. С. 84-90. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/IvanOgienkoi_2017_13_12

Електронні інформаційні ресурси

http://www.nbuv.gov.ua/ - Національна бібліотека імені В.І. Вернадського

http://lib.onu.edu.ua/ - Наукова бібліотека імені І.І. Мечникова

https://pidru4niki.com/pravo/ - Навчальні матеріали онлайн

Навчальне видання

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять з навчальної дисципліни для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

Електронне практичне видання

Укладач:
Донченко Олена Іванівна

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна
з програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,5 МБ.

Кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058